پارسیان دژ
تاریخ، فرهنگ و میراث ایران

مجموعهٔ مقاله‌ها
نسخهٔ ماندگار

حکومت ساسانیان

جنگ الیس؛ نبرد خونین سپاه ساسانی با اعراب مسلمان

نویسنده: جمال حسینی
انتشار: ۱۷ آبان ۱۴۰۵ · ۵ دقیقه مطالعه

چکیدهٔ مقاله

جنگ الیس یکی از نبردهای خونین آغاز حمله اعراب مسلمان به قلمرو شاهنشاهی ساسانی بود که در حدود سال ۶۳۳ میلادی، برابر با سال ۱۲ هجری قمری، در منطقه الیس در عراق امروزی و نزدیک رود فرات رخ داد. فرمانده سپاه مسلمانان خالد بن ولید بود و در سوی مقابل، نیروهای ساسانی به همراه متحدان عرب مسیحی خود برای متوقف‌کردن پیشروی او آماده جنگ شده بودند

پارسیان دژ / حکومت ساسانیان

جنگ الیس یکی از نبردهای خونین آغاز حمله اعراب مسلمان به قلمرو شاهنشاهی ساسانی بود که در حدود سال ۶۳۳ میلادی، برابر با سال ۱۲ هجری قمری، در منطقه الیس در عراق امروزی و نزدیک رود فرات رخ داد. فرمانده سپاه مسلمانان خالد بن ولید بود و در سوی مقابل، نیروهای ساسانی به همراه متحدان عرب مسیحی خود برای متوقف‌کردن پیشروی او آماده جنگ شده بودند.

تعداد نیروهای دو طرف

درباره شمار دقیق سپاهیان، منابع تاریخی اختلاف دارند. بر اساس برخی برآوردهای امروزی، سپاه خالد بن ولید حدود ۱۵ تا ۱۸ هزار نفر نیرو داشت. در مقابل، شمار سپاه ساسانی و متحدانش در بعضی منابع جدید حدود ۳۰ تا ۳۵ هزار نفر تخمین زده شده است.

اما در برخی روایت‌های قدیمی عربی، شمار نیروهای طرف مقابل حتی ۷۰ هزار نفر ذکر شده است. این رقم قطعی نیست و بسیاری از پژوهشگران درباره صحت اعداد بزرگ در گزارش‌های نبردهای آن دوره تردید دارند.

بنابراین، برای تصور بهتر ابعاد جنگ می‌توان گفت که سپاه خالد احتمالاً با نیرویی بزرگ و متشکل از سربازان ساسانی و متحدان عرب مسیحی روبه‌رو بود؛ اما نمی‌توان با اطمینان گفت که تعداد نیروهای ایران دقیقاً دو برابر یا چهار برابر سپاه مسلمانان بوده است.

آغاز جنگ و آرایش سپاه‌ها

پس از شکست‌های پیشین نیروهای ساسانی در عراق، ایرانیان و متحدانشان گرد هم آمدند تا در برابر سپاه خالد بن ولید مقاومت کنند. نیروهای ساسانی از تجربه نظامی و سواره‌نظام برخوردار بودند و تلاش داشتند جلوی پیشروی دشمن را بگیرند.

در سوی دیگر، خالد بن ولید پس از دریافت اطلاعات درباره تجمع نیروهای دشمن، نیروهای خود را به حرکت درآورد. او در جریان لشکرکشی خود در عراق چندین بار با سپاه‌های ساسانی و متحدانشان روبه‌رو شده بود و تلاش می‌کرد

پیش از آنکه دشمن بتواند موقعیت خود را تثبیت کند، ابتکار عمل را در دست بگیرد.

در نهایت، دو طرف در منطقه الیس وارد نبردی سخت شدند. نیروهای ساسانی و متحدانشان سخت مقاومت کردند، اما سپاه آن‌ها شکست خورد و گروهی از نیروهایشان عقب‌نشینی کردند یا به اسارت درآمدند. این جانفشانی و مقاومت فوق العاده اس که ایرانیان و متحدانشان از خود نشان دادند خالد را به سختی آشفته کرد قسم یاد کرد که در صورت پیروزی بر این سپاه، از خون ایشان نهری سازد تا خون همه سپاه ایران در آن‌جاری شود.

کشتار اسیران و ماجرای رود خون

مشهورترین و هولناک‌ترین بخش جنگ الیس، روایتی است که طبری در تاریخ خود نقل کرده است.

بر اساس این روایت، خالد بن ولید پیش از نبرد نذر کرده بود که اگر بر دشمن پیروز شود، رودی از خون دشمنانش را جاری کند. پس از شکست سپاه ساسانی و متحدانش، بخشی از نیروهای شکست‌خورده اسیر شدند.

طبق روایت مشهور، بر خلاف قوانین جنگ ها، خالد دستور داد اسیران را کنار آبراهی ببرند و گردن بزنند. گفته می‌شود این کشتار برای چندین شبانه روز ادامه یافت و تعداد زیادی از اسیران جان خود را از دست دادند.

در ادامه همین روایت آمده است که خون ریخته‌شده روی زمین جمع شده بود، و لخته میزد و این باعث میشد هر چه قدر از افراد سپاه اسیر شده ایرانی کشته شود، خون جاری نشود و لخته بزند، و به اندازه‌ای که خالد در نذر خود در نظر داشت جاری نمی‌شد. به همین دلیل، یکی از حاضران روی به خالد کرد و گفت که اگر خون تمام انسان های روی زمین را هم بریزی رود خون‌جاری نخواهد تو باید خون را با آب ترکیب کنی تا به سوگندی که خورده ای جامه عمل بپوشانی پس دستور داد تا با خون‌های ریخته‌شده با آب مخلوط شود و به جریان بیفتد.

از همین داستان، نام «رود خون» برای این نبرد مشهور شده است.

میزان تلفات جنگ الیس

تلفات این نبرد یکی از بحث‌برانگیزترین موضوعات مربوط به جنگ الیس است.

در برخی منابع قدیمی، شمار کشته‌شدگان سپاه ساسانی و متحدانش تا ۷۰ هزار نفر ذکر شده است. در مقابل، برخی برآوردهای جدید شمار کل نیروهای آن سپاه را حدود ۳۰ تا ۳۵ هزار نفر می‌دانند؛ بنابراین، نمی‌توان رقم ۷۰ هزار کشته را بدون توضیح و بررسی، آمار قطعی دانست.

درباره تلفات سپاه خالد بن ولید نیز در برخی گزارش‌ها رقمی در حدود ۲ هزار نفر ذکر شده است، اما این رقم هم قطعی نیست.

| سپاه خالد بن ولید | حدود ۱۵ تا ۱۸ هزار نفر |

| سپاه ساسانی و متحدانش | حدود ۳۰ تا ۳۵ هزار نفر در برخی برآوردهای جدید |

| شمار سپاه ساسانی در برخی منابع قدیمی | تا ۷۰ هزار نفر |

| تلفات سپاه خالد | حدود ۲ هزار نفر در برخی گزارش‌ها |

| تلفات سپاه ساسانی و متحدانش | تا ۷۰ هزار کشته در برخی منابع قدیمی؛ رقمی مورد تردید |

این ارقام باید با احتیاط خوانده شوند، زیرا گزارش‌های تاریخی درباره تعداد نیروها و کشته‌شدگان با یکدیگر تفاوت دارند و آمار دقیق و قابل‌تأییدی از این نبرد در دست نیست.مورخان عرب در همه جنگ هایشان با ایران، به طور اغراق آمیزی تعداد نفرات ایرانیان را بیشمار و تعداد سپاه مسلمانان را کم نوشته اند که به دور از واقعیت به نظر می رسد.

پیامدهای جنگ

پیروزی در الیس موقعیت سپاه خالد بن ولید را در عراق تقویت کرد و مسیر پیشروی او به سوی حیره، یکی از مراکز مهم منطقه، هموارتر شد. این نبرد بخشی از مجموعه درگیری‌هایی بود که به تضعیف نفوذ ساسانیان در عراق انجامید.

بااین‌حال، جنگ الیس پایان شاهنشاهی ساسانی نبود. حکومت ساسانی همچنان به مقاومت ادامه داد و در سال‌های بعد نبردهای مهم دیگری میان ایرانیان و سپاه مسلمانان رخ داد. سقوط نهایی این شاهنشاهی پس از مجموعه‌ای از جنگ‌ها و تحولات سیاسی و نظامی اتفاق افتاد.

جنگ الیس در حدود سال ۶۳۳ میلادی یکی از نبردهای مهم آغاز فتوحات مسلمانان در عراق بود. سپاه خالد بن ولید در این نبرد نیروهای ساسانی و متحدان عرب مسیحی آن‌ها را شکست داد. شهرت ویژه این جنگ به روایت طبری درباره کشتار اسیران و جاری‌شدن خون در آبراه بازمی‌گردد؛ روایتی هولناک که در کنار اختلاف منابع و تردیدهای تاریخی درباره جزئیات و شمار قربانیان آن باید بررسی شود.

سرچشمه‌های پژوهش

1. تاریخ طبری

ارجاع به این مقاله

جمال حسینی، «جنگ الیس؛ نبرد خونین سپاه ساسانی با اعراب مسلمان»، پارسیان دژ، ۱۴۰۵.

خواندن مقاله و پیوست‌های آن در وب‌سایت پارسیان دژ

نشانی ثابت این نسخه:

https://parsiandej.ir/articles/1965/pdf/جنگ-الیس-نبرد-خونین-سپاه-ساسانی-با-خالد-بن-ولید.pdf

آخرین ویرایش مقاله: ۱۷ آبان ۱۴۰۵